

Β. ΘΕΩΡΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ

ΔΟΜΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ ή ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΑ	ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ ή ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Θεματική πρόταση/περίοδος	1. παραδείγματα
Σχόλια/Λεπτομέρειες (Κατακλείδα)	2. αιτιολόγηση
	3. αίτιο -αποτέλεσμα
	4. Σύγκριση-αντίθεση
	5. αναλογία
	6. ορισμός οριστέα έννοια προσεχές γένος ειδοποιός διαφορά
	7. διαίρεση διαιρετέα έννοια διαιρετική βάση μέλη της διαίρεσης
	8. συνδυασμός μεθόδων

ΠΕΙΘΩ	
ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ
1. επίκληση στη λογική	επιχειρήματα και τεκμήρια (παραδείγματα, γεγονότα, στατιστικά, αποτελέσματα ερευνών, ιστορικές αναφορές)
2. επίκληση στο συναίσθημα	περιγραφή, αφήγηση, ειρωνεία, χιούμορ, ποιητική λειτουργία της γλώσσας)
3. επίκληση στο ήθος του πομπού (ή του δέκτη)	προβολή θετικών στοιχείων, αρετών, προτερημάτων του πομπού
4. επίκληση στην αυθεντία	απόψεις ειδικών, λόγια διανοητών, ρητά
5. επίθεση στο ήθος του αντιπάλου	Προβολή ελαττωμάτων, αρνητικών αντιπάλου

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ/ ΕΙΔΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ	ΜΟΡΦΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ
1. παραγωγή (γενικό-> ειδικό)	1. κατηγορικός
2. επαγωγή (ειδικό-> γενικό)	2. υποθετικός (αν κτλ)
3. αναλογία (ειδικό-> ειδικό)	3. διαζευκτικός (ή, είτε...είτε...)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ**

εγκυρότητα (=το συμπέρασμα απορρέει με λογική αναγκαιότητα από τις προκειμένες)

+ αλήθεια (το περιεχόμενο των προτάσεων ανταποκρίνεται στην αλήθεια)
 + ορθότητα (ο συλλογισμός ακολουθείται απόδειξη)

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ/ΕΙΔΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΑΡΘΡΟ: κείμενο που αναφέρεται σε κάποιο θέμα γενικού ενδιαφέροντος, επίκαιρο και είναι δημοσιευμένο στον Τύπο.

χαρακτηριστικά:

Θέμα: γεγονός της επικαιρότητας.

Παρουσίασή του με : Αντικειμενικά-πληροφοριακά στοιχεία που το γνωστοποιούν.

Υποκειμενικά σχόλια-αξιολογήσεις που το ερμηνεύουν.

ΛΟΓΟΣ/ ΟΜΙΛΙΑ/ ΕΙΣΗΓΗΣΗ (όταν κάποιος/α συντάσσει κείμενο που εκφωνείται σε εκδήλωση/σεμινάριο/ημερίδα/διημερίδα/συνέδριο/Βουλή των Εφήβων

Προσφώνηση : Κύριοι σύνεδροι/ Αγαπητοί συμμαθητές/τριες / Αγαπητοί φίλοι/ Αγαπητό ακροατήριο/ Ελληνίδες- Έλληνες(πολιτικός λόγος)/ Αγαπητοί συμπολίτες/τύπισσες Κυρίες και κύριοι βουλευτές κτλ.

Τυπικό κλείσιμο: Ευχαριστώ για την προσοχή σας / Ευχαριστώ που με ακούσατε / Σας ευχαριστώ

- Σε προφορικές ομιλίες, κυρίως, ενδείκνυται να χρησιμοποιούμε διάσπαρτα στο κείμενό μας β' πρόσωπο και ερωτήσεις
- Μπορούμε να χρησιμοποιούμε α' ενικό και α' πληθυντικό πρόσωπο
- Συνιστώνται και επαναλήψεις στις προσφωνήσεις
- Στον πρόλογο αξιοποιώ το δεδομένο του θέματος: π.χ. ότι έχω βρεθεί στην εκδήλωση ... και εκπροσωπώ το σχολείο κτλ.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ/ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Κυριολεκτική χρήση (κυριολεξία) ή αναφορική λειτουργία ή δηλωτική χρήση της γλώσσας
(π.χ. ποντίκι= το ζώο)

Μεταφορική χρήση (μεταφορά) ή ποιητική λειτουργία ή συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας
(π.χ. το «ποντίκι» του υπολογιστή)

κυριολεκτική	μεταφορική	χρήση
αναφορική	ποιητική	λειτουργία
δηλωτική	συνυποδηλωτική	χρήση

σύνδεση των προτάσεων και παραγράφων)
εξασφαλίζεται με:

1. χρονική σειρά γεγονότων/αφήγησης
2. σχέση αιτίου-αποτελέσματος
3. σχέση αντιθετική
4. επεξηγηματική σχέση
5. παραγωγική πορεία (γενικό-ειδικό)
6. επαγωγική πορεία (ειδικό-γενικό)

Να βρείτε με ποιο τρόπο εξασφαλίζεται η συνεκτικότητα μεταξύ των .. παραγράφων του κειμένου.

***ΔΙΑΦΘΩΡΙΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΝΔΕΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ) :** δηλώνουν/φανερώνουν:

- 1) **απολογία:** επειδή, διότι, έτσι, γι' αυτό το λόγο, αφού, γιατί κτλ.
- 2) **αντίθεση - εναντίωση:** αλλά, όμως, ωστόσο, από την άλλη πλευρά, ενώ, μολαταύτα, παρ' όλα αυτά, αν και, παρότι, μολονότι, παρά ταύτα, εντούτοις, στον αντίποδα, ειδάλλως, βέβαια κτλ
- 3) **προσθήκη:** επιπλέον, επιπρόσθετα, επιπροσθέτως, ακόμη, ακόμα, δεν θα έπρεπε να παραλειφθεί, ας σημειωθεί ακόμη, αξίζει να επισημανθεί και...
- 4) **επεξήγηση:** με άλλα λόγια, δηλαδή, ήτοι, με όσα είπα προηγουμένως εννοούσα, (για να με καταλάβετε) θα σας το παρουσιάσω με άλλο τρόπο, για να γίνω σαφέστερος, πιο συγκεκριμένα, σαφέστερα, ειδικότερα κτλ.
- 5) **έμφαση:** είναι αξιοσημείωτο ότι..., θα ήθελα να τονίσω το εξής .../ να επιστήσω την προσοχή σας κτλ.
- 6) **παράδειγμα:** π.χ. λ.χ., για παράδειγμα, όπως
- 7) **απαρίθμηση επιχειρημάτων, η εισαγωγή μιας καινούριας ιδέας:** πρώτο... δεύτερον, καταρχάς, το επόμενο επιχείρημα/θέμα που θα μας απασχολήσει, τέλος κτλ
- 8) **συμπέρασμα, συγκεφαλαίωση:** έτσι, για να συνοψίσουμε, συνοψίζοντας, συγκεφαλαιώνοντας/ επιλογικά/ συμπερασματικά θα λέγαμε ότι..., λοιπόν, εν κατακλείδι, συνοπτικά, επομένως, ως αποτέλεσμα/απόρροια/λογικό συμπέρασμα, ως εκ τούτου, άρα κτλ
- 9) **διαίρεση:** αφενός... αφετέρου... από τη μια μεριά... από την άλλη... στην πρώτη περίπτωση... στη δεύτερη περίπτωση...
- 10) **χρονική σχέση:** πρώτα, αρχικά, στη συνέχεια, τώρα, τότε, ταυτόχρονα, ταυτοχρόνως, παράλληλα, εντωμεταξύ, συγχρόνως, αμέσως, σήμερα, ύστερα, προηγουμένως, εντωμεταξύ, πάραυτα κτλ.
- 11) **τοπική σχέση:** εδώ, εκεί, μακριά, κοντά, στο μέρος όπου.... Κτλ.
- 12) **διάζευξη:** ή, ή... ή..., είτε... είτε..., ούτε... ούτε, μήτε... μήτε
- 13) **ομοιότητα, αναλογία:** όπως... έτσι..., ως, σαν, όμοια, ομοίως κτλ.
- 14) **επιβεβαίωση (/έμφαση):** βέβαια, βεβαίως
- 15) **συχνότητα:** συχνά, συνέχεια, σπάνια, σπανίως
- 16) **προϋπόθεση:** εφόσον, εκτός αν, με τον όρο..., με την προϋπόθεση..., μόνο αν...,
- 17) **γενίκευση:** γενικώς, γενικά, συνολικά, στο σύνολο κτλ.

ΣΥΝΟΧΗ(= ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται οι προτάσεις, περίοδοι λόγου, παράγραφοι) εξασφαλίζεται με:

1. τη χρήση διαρθρωτικών λέξεων*
2. τη χρήση αντωνυμιών (αυτό, εκείνο)
3. επανάληψη όμοιων όρων
4. νοηματική συνάφεια
5. απαρίθμηση επιχειρημάτων

Πιθανές ερωτήσεις:

Να βρείτε με ποιο τρόπο εξασφαλίζεται η συνοχή μεταξύ των παραγράφων/περιοδών του κειμένου.

Τα ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ φανερώνουν/δηλώνουν:		
ΕΡΗΜΑΤΙΚΟ (:) : απορία ειρωνεία αγανάκτηση ρητορικό ερώτημα αμφισβήτηση προβληματισμό έμφαση αποδοκimasία	ΘΑΥΜΑΣΤΙΚΟ (!) : θαυμασμό έκπληξη ειρωνεία αποδοκimasία επιδοκimasία	ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ («...»): λόγια τρίτου προσώπου τίτλος έργου επιστημονικός όρος μεταφορική χρήση γλώσσας/ ποιητική λειτουργία ειρωνεία αμφισβήτηση
ΑΝΩ-ΚΑΤΩ ΤΕΛΕΙΑ (:) επεξήγηση ανάλυση	ΑΠΟΣΙΩΠΗΤΙΚΑ (...) : Έκπληξη, αγανάκτηση, αποδοκimasία, συγκίνηση, ειρωνεία, αμφισβήτηση, κατάπληξη	ΔΙΠΛΗ ΠΑΥΛΑ (- -) παρένθετο σχόλιο αντίθεση

Πιθανές ερωτήσεις:

Γιατί έχει επιλέξει ο/η κειμενογράφος τα συγκεκριμένα σημεία στίξης στις παρακάτω φράσεις; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Τι δηλώνει/φανερώνει η χρήση του ερωτηματικού / των εισαγωγικών (κτλ.) στις παρακάτω φράσεις του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ		
Α' ΕΝΙΚΟ αμεσότητα, ζωντάνια, προσωπική άποψη, εξομολογητικός τόνος, υποκειμενικότητα, κατάθεση προσωπικού βιώματος, συναισθηματική προσέγγιση	Β' ΕΝΙΚΟ αμεσότητα, διδακτικός τόνος, συναισθηματική προσέγγιση, οικειότητα, ζωντάνια	Γ' ΕΝΙΚΟ αντικειμενικότητα, απρόσωπη έκφραση, θέσεις και ιδέες ευρύτερα αποδεκτές
Α' ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ αμεσότητα, ζωντάνια, υποκειμενικότητα, συλλογικότητα, ο/η κειμενογράφος θέλει να δείξει ότι αποτελεί μέρος του κοινού	Β' ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ αμεσότητα, διδακτικός τόνος, συναισθηματική προσέγγιση, οικειότητα, ζωντάνια	Γ' ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ αντικειμενικότητα, απρόσωπη έκφραση, θέσεις και ιδέες ευρύτερα αποδεκτές

Β. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

➤ Στα κριτήρια αξιολόγησης συνηθίζεται αμέσως μετά το κείμενο να ακολουθούν ερωτήματα που η απάντησή τους πρέπει να αναπτυχθεί σε μια παράγραφο.

➤ Οι ερωτήσεις αυτές είναι: α) ερμηνευτικές, β) εντοπισμού σημείων, γ) ανάπτυξης προσωπικής θέσης με αφορμή το κείμενο

➤ Σε κάθε περίπτωση ο/η μαθητής/τρια πρέπει να προσέχει και να τηρεί τα εξής:

I) Δομή: θεματική πρόταση/περίοδος, λεπτομέρειες, κατακλείδα

II) η απάντηση να είναι σύντομη και περιεκτική, χωρίς να ξεφεύγει από το ζητούμενο και χωρίς να αντιγράφει απλώς το κείμενο.

➤ πορεία σκέψης για μια επιτυχημένη παράγραφο:

α. διαβάζω αρκετές φορές το ζητούμενο (π.χ. τη φράση που πρέπει να αναπτύξω, το πρόσωπο που πρέπει να χαρακτηρίσω, τα αίτια που πρέπει να εντοπίσω) και βεβαιώνομαι ότι έχω καταλάβει τι ψάχνω προτού προχωρήσω

β. εντοπίζω και υπογραμμίζω το ζητούμενο στο κείμενο

γ. ανασυνθέτω τις πληροφορίες που έχω συλλέξει χωρίς απλώς να τις αντιγράφω και χωρίς να ξεφεύγω

δ. γράφω την παράγραφο δίνοντας τη δέουσα προσοχή (όπως πρέπει σε κάθε μου απάντηση άλλωστε) στη δομή και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιώ

ε. ελέγχω το τελικό μου κείμενο

Περιγραφή και αφήγηση

α) Διάκριση της περιγραφής από την αφήγηση.

Είδαμε ότι η περιγραφή απεικονίζει με το λόγο τα βασικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου. Το αντικείμενο αυτό παρουσιάζεται στατικό μέσα στο χώρο ενώ ο χρόνος φαίνεται να έχει «παγώσει». Αυτό συμβαίνει ακόμη και στην περίπτωση ενός κινούμενου αντικειμένου, οπότε η περιγραφή απεικονίζει το αντικείμενο που κινείται και όχι την ενέργεια της κίνησης με τα αίτια και τις συνέπειές της.

Αντίθετα στην αφήγηση ένα πρόσωπο / πράγμα / ομάδα / θεσμός / ιδέα παρουσιάζεται δυναμικό, καθώς ενεργεί, κινείται ή μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο. Επομένως η αφήγηση σχετίζεται με την εξέλιξη των γεγονότων και αναφέρεται στις αιτίες και τα αποτελέσματα τους.

Συμπερασματικό, μπορούμε να πούμε ότι η περιγραφή ανήκει στα στατικά στοιχεία ενός κειμένου, ενώ η αφήγηση στα δυναμικά, αφού η πρώτη μας δίνει πληροφορίες σχετικά με το «είναι» και η δεύτερη με το «γίνεσθαι» των πραγμάτων.

β) Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση.

Η αφήγηση και η περιγραφή συνδέονται στενά. Μπορούν να συνυπάρχουν στο ίδιο κείμενο ή ακόμα και στην ίδια περίοδο, π.χ. «Χίμηξε μέσα στην κοιλάδα (αφήγηση)/ «ασυγκράτητο τέρας οργισμένο από... σύγκορμο» (περιγραφή). Όταν ο συγγραφέας παρεμβάλλει μια περιγραφή σε ένα αφηγηματικό κείμενο επιδιώκει ορισμένους από τους παρακάτω στόχους:

- * Να σκιαγραφήσει τα πρόσωπα, να στήσει το σκηνικό της δράσης και γενικά να φωτίσει την αφήγηση με διάφορες άμεσες ή έμμεσες πληροφορίες.

- * Να πετύχει τη μετάβαση από το ένα αφηγηματικό μέρος στο άλλο.

- * Να προκαλέσει αγωνιά και αναμονή (suspens) στον αναγνώστη με την επιβράδυνση της δράσης, αφού με την περιγραφή φαίνεται ότι σταματάει ο αφηγηματικός χρόνος.

- * Να προσφέρει αισθητική απόλαυση στον αναγνώστη.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ	ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ
Σύνταξη: Υ-Ρ-Α ή Υ-Ρ-Κ Με τη χρήση της ενεργητικής σύνταξης δίνεται έμφαση στο υποκείμενο, στο πρόσωπο που ενεργεί.	Σύνταξη: Υ-Ρ- ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΑΙΤΙΟ Με τη χρήση της παθητικής σύνταξης δίνεται έμφαση στην πράξη.
Παράδειγμα: Η μαθήτρια γράφει την έκθεση.	Παράδειγμα: Η έκθεση γράφεται από τη μαθήτρια.

Πιθανές ερωτήσεις:

Να μετατρέψετε στις παρακάτω φράσεις την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και το αντίστροφο.

Να βρείτε στις παρακάτω φράσεις το είδος της σύνταξης και να το μετατρέψετε στο αντίστροφο.

ΥΦΟΣ: για να χαρακτηρίσουμε το ύφος παρατηρούμε: τη λειτουργία της γλώσσας, το ρηματικό πρόσωπο, τον μακροπερίοδο ή βραχυπερίοδο λόγο, την παρατακτική ή υποτακτική σύνδεση των προτάσεων, τα σημεία στίξης
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΥΦΟΥΣ: απλό, οικείο, λιτό, αυστηρό, σοβαρό, τυπικό, επιστημονικό, γλαφυρό, ζωντανό, προσωπικό, λογοτεχνικό, εξομολογητικό, ειρωνικό, επικριτικό, καυστικό, δηκτικό, διδακτικό κτλ.

Πιθανές ερωτήσεις:

Να χαρακτηρίσετε το ύφος του/της συγγραφέα/ως του κειμένου και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Οι Εγκλίσεις στον λόγο

1. Ποιες είναι οι Εγκλίσεις και τι δηλώνουν στις Κύριες προτάσεις;

α) Οριστική: δηλώνει το πραγματικό, το βέβαιο, το δυνατό, το πιθανό (θα + οριστική παρελθοντικού χρόνου – δυνητική οριστική), την παράκληση (να + οριστική παρελθοντικού χρόνου) ή την ευχή.

- **Άρνηση:** δεν (εκτός από την περίπτωση της ευχής όπου έχουμε μη ή μην)

Π.χ. Τα παιδιά **παιίζουν** στον κήπο. (πραγματικό)

Σε λίγες ώρες, **θα ανακοινωθούν** τα αποτελέσματα των εξετάσεων. (βέβαιο)

Θα ήμουν χαρούμενος. (δυνατό)

Θα έπεσε σε κίνηση. (πιθανό)

Μακάρι να είχα ακούσει τη συμβουλή σου. (ευχή)

Βάζεις ένα χεράκι να τελειώσουμε πιο γρήγορα; (παράκληση)

β) Υποτακτική: δηλώνει το ενδεχόμενο, προτροπή/αποτροπή, ευχή, επιθυμία, παραχώρηση, απορία ή απορία μαζί με αρνητική συναισθηματική φόρτιση, προσταγή

- **Άρνηση:** μη ή μην

Π.χ. **Να προσέχεις** στον δρόμο! (προτροπή)

Ας μην είμαστε τόσο απαισιόδοξοι. (αποτροπή)

Ίσως μια μέρα καταλάβεις πόσο άδικο μου φέρθηκες... (πιθανό)

Να έρχεστε πιο συχνά **να σας βλέπουμε** από κοντά! (επιθυμία)

Να παρέμβω λίγο στη συζήτησή σας; (παραχώρηση)

Να ρωτήσω κάτι; (απορία)

Μα να προσποιείται τον καλό και **να με υπονομεύει** πίσω από την πλάτη μου; (απορία που εκφράζει μαζί παράπονο/απογοήτευση)

Να έχετε υγεία και ευτυχία! (ευχή)

Μην του δώσεις καμία σημασία! (προσταγή)

γ) Προστακτική: δηλώνει προσταγή, απαγόρευση παράκληση, παραχώρηση, προτροπή/αποτροπή, ευχή/ κατάρα, επίμονη ενέργεια

- **Άρνηση:** Για την άρνηση στην Προστακτική χρησιμοποιούμε το αρνητικό μόριο **μη/μην + υποτακτική**

Π.χ. **Σταμάτα** πια! (προσταγή)

Μην την αφήνεις να σε καταδυναστεύει. (απαγόρευση)

Επίτρεψέ μου να σου μιλήσω. (παράκληση)

Δώσε τόπο στην οργή... (παραχώρηση)

Έχε θάρρος στη ζωή! (προτροπή)

Φτάσε όπου δεν μπορείς! (ευχή)*

Πες πες κάτι θα μείνει... (επίμονη ενέργεια)

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ	ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ
Σύνταξη: Υ-Ρ-Α ή Υ-Ρ-Κ Με τη χρήση της ενεργητικής σύνταξης δίνεται έμφαση στο υποκείμενο, στο πρόσωπο που ενεργεί.	Σύνταξη: Υ-Ρ- ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΑΙΤΙΟ Με τη χρήση της παθητικής σύνταξης δίνεται έμφαση στην πράξη.
Παράδειγμα: Η μαθήτρια γράφει την έκθεση.	Παράδειγμα: Η έκθεση γράφεται από τη μαθήτρια.

Πιθανές ερωτήσεις:

Να μετατρέψετε στις παρακάτω φράσεις την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και το αντίστροφο.

Να βρείτε στις παρακάτω φράσεις το είδος της σύνταξης και να το μετατρέψετε στο αντίστροφο.

ΥΦΟΣ: για να χαρακτηρίσουμε το ύφος παρατηρούμε: τη λειτουργία της γλώσσας, το ρηματικό πρόσωπο, τον μακροπερίοδο ή βραχυπερίοδο λόγο, την παρατακτική ή υποτακτική σύνδεση των προτάσεων, τα σημεία στίξης
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΥΦΟΥΣ: απλό, οικείο, λιτό, αυστηρό, σοβαρό, τυπικό, επιστημονικό, γλαφυρό, ζωντανό, προσωπικό, λογοτεχνικό, εξομολογητικό, ειρωνικό, επικριτικό, καυστικό, δηκτικό, διδακτικό κτλ.

Πιθανές ερωτήσεις:

Να χαρακτηρίσετε το ύφος του/της συγγραφέα/ως του κειμένου και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

ΑΦΗΓΗΣΗ

Ορισμός

Αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας με την οποία παρουσιάζεται προφορικά, ή γραπτά μια σειρά πραγματικών ή πλασματικών γεγονότων. Επομένως ως πράξη επικοινωνίας προϋποθέτει δύο, τουλάχιστον, πρόσωπα: έναν πομπό, τον αφηγητή, ο οποίος δίνει τις απαραίτητες πληροφορίες για τον τόπο, το χρόνο, τα πρόσωπα και τα πιθανά αίτια ενός συμβάντος και τον αποδέκτη της αφήγησης. Η έκτασή της ποικίλλει (μπορεί να είναι πολύ εκτεταμένη ή να περιορίζεται σε μια μόνο φράση).

Αφηγηματικό περιεχόμενο= γεγονότα - πράξεις προσώπων που συνιστούν μια ιστορία (π.χ. ένας φόνος)

Αφηγηματική πράξη= ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται τα γεγονότα από τον αφηγητή. (π.χ. η υπηρεσιακή έκθεση ενός αστυνομικού για το φόνο, η παρουσίασή του από ένα δημοσιογράφο).

Ο τύπος του αφηγητή

Αφηγητής είναι το πρόσωπο που αφηγείται τα γεγονότα μιας ιστορίας. Στις αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων είναι ένα πραγματικό πρόσωπο. Στη λογοτεχνία όμως ο αφηγητής και ο συγγραφέας είναι δύο διαφορετικά πρόσωπα που δεν πρέπει να συγχέονται. Ο συγγραφέας είναι ένα πραγματικό πρόσωπο με αληθινή ζωή, υπάρχει έξω από το κείμενο. Αντίθετα, ο αφηγητής είναι ένα πρόσωπο του κειμένου που υπάρχει μόνο μέσα στο πλαίσιο του πλασματικού λόγου, είναι δηλαδή ένα κατασκεύασμα από λέξεις. Υπάρχουν βέβαια και κείμενα όπου συγγραφέας και αφηγητής ταυτίζονται.

Γενικά διακρίνουμε δύο τύπους αφηγητή, ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής του στα γεγονότα που αφηγείται:

1. Ομοδιηγητικός: ο αφηγητής μετέχει στα γεγονότα είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως αυτόπτης μάρτυρας. Τότε αφηγείται είτε σε α' πρόσωπο είτε σε γ' πρόσωπο.
2. Ετεροδιηγητικός: ο αφηγητής δε μετέχει καθόλου στα γεγονότα, οπότε στο κείμενο επικρατεί το γ' ρηματικό πρόσωπο.

Οπτική γωνία

Σε μια αφήγηση δεν μπορούμε να συμπεριλάβουμε όλα τα γεγονότα που συνέβησαν. Αναγκαστικά γίνεται μια επιλογή γεγονότων, η οποία εξαρτάται από την οπτική γωνία του αφηγητή, δηλαδή είναι ανάλογη με τη γνώση του για τα γεγονότα (άμεση ή έμμεση), τη συναισθηματική του φόρτιση, τον τρόπο που σκέφτεται, το αποτέλεσμα που επιδιώκει κτλ.

Η οπτική γωνία στη λογοτεχνική αφήγηση= είναι η σκοπιά /θέση από την οποία ο αφηγητής βλέπει (κυριολεκτικά ή μεταφορικά) τα γεγονότα. Αποτελεί μια αφηγηματική τεχνική, την οποία καθορίζει ο συγγραφέας.

Ο συγγραφέας επιλέγει συνήθως μια από τις εξής δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς:

1. Εξωτερική οπτική γωνία και αφήγηση με μηδενική εστίαση: ο αφηγητής δε μετέχει στα γεγονότα, είναι δηλαδή ετεροδιηγητικός. Είναι παντογνώστης, γιατί γνωρίζει περισσότερα από όσα γνωρίζουν οι ήρωες, μπορεί να αποκαλύψει ακόμα και όσα σκέφτονται ή σχεδιάζουν. ('αφηγητής- Θεός').
2. Εσωτερική οπτική γωνία και εσωτερική εστίαση: ο αφηγητής μετέχει στα γεγονότα, είναι δηλαδή ομοδιηγητικός και κατά συνέπεια έχει περιορισμένη γνώση ('αφηγητής- άνθρωπος').

[Υπάρχει και η αφήγηση με εξωτερική εστίαση στην οποία ο αφηγητής είναι απλώς παρατηρητής και ξέρει πολύ λιγότερα από τα πρόσωπα-ήρωες]

Αφηγηματικοί τρόποι

Οι τρόποι με τους οποίους ο αφηγητής παρουσιάζει τα γεγονότα είτε με αφήγηση είτε με διάλογο είτε με συνδυασμό της αφήγησης με διάλογο

Ο χρόνος στην αφήγηση

Εξωτερικοί ή εξωκειμενικοί

1. Ο χρόνος του πομπού: πότε ζει και στέλνει το μήνυμά του
2. Ο χρόνος του δέκτη: πότε ζει και δέχεται το μήνυμα
3. Ο χρόνος των γεγονότων: πότε διαδραματίζονται τα γεγονότα της αφήγησης

Παράδειγμα: στα ομηρικά έπη ο χρόνος του πομπού είναι ο 8^{ος} αι. π. Χ., ο χρόνος των γεγονότων ο 12^{ος} αι.

Εσωτερικοί ή εσωκειμενικοί

1. Ο χρόνος της ιστορίας, της δράσης = ο χρόνος μέσα στον οποίο εκτυλίσσονται με φυσική σειρά τα γεγονότα που συνιστούν την ιστορία της αφήγησης.
2. Ο χρόνος της αφήγησης: γενικά δε συμπίπτει με το χρόνο της ιστορίας. Τα γεγονότα παρουσιάζονται στην αφήγηση συνήθως με διαφορετική χρονική σειρά, διάρκεια και συχνότητα απ' ό,τι διαδραματίζονται στην ιστορία.

Αν συγκρίνουμε το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας, προκύπτουν τα εξής:

Α) Με βάση τη χρονική σειρά ή τάξη των γεγονότων έχουμε:

1. Ευθύγραμμη αφήγηση: ο αφηγητής παρουσιάζει τα γεγονότα με τη φυσική τους σειρά.
2. Αναχρονίες: ο αφηγητής παρουσιάζει τα γεγονότα με διαφορετική σειρά. Στην περίπτωση αυτή έχουμε:
 - ✓ Αναδρομικές αφηγήσεις ή αναλήψεις (flash back): ο αφηγητής σε κάποιο σημείο της αφήγησής του αναφέρεται σε γεγονότα προγενέστερα.
 - ✓ Πρόδρομες αφηγήσεις ή προλήψεις: ο αφηγητής σε κάποιο σημείο της αφήγησης αναφέρεται σε γεγονότα τα οποία θα συμβούν στο μέλλον.

Β) Με βάση τη χρονική διάρκεια των γεγονότων μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις:

- ✓ Επιτάχυνση της αφήγησης: ο χρόνος της αφήγησης έχει μικρότερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας: ο αφηγητής παρουσιάζει συνοπτικά τα γεγονότα, για να μην κουράσει το δέκτη.
- ✓ Επιβράδυνση της αφήγησης: ο χρόνος της αφήγησης έχει μεγαλύτερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας: ο αφηγητής παρουσιάζει αναλυτικά, γεγονότα που διαρκούν ελάχιστα.
- ✓ Σκηνή: ο χρόνος της αφήγησης έχει την ίδια διάρκεια με το χρόνο της ιστορίας. Αυτό συμβαίνει στους διαλόγους ή στους εσωτερικούς μονολόγους.

Γ) Με βάση τη συχνότητα των γεγονότων: ένα γεγονός που συνέβη μια φορά μπορεί να επαναλαμβάνεται στην αφήγηση αρκετές φορές, όχι πανομοιότυπα αλλά κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο, ύφος, προοπτική.

Περιγραφή και αφήγηση

α) Διάκριση της περιγραφής από την αφήγηση.

Η περιγραφή απεικονίζει τα βασικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου/προσώπου/χώρου/κατάστασης, τα οποία παρουσιάζονται στατικά μέσα στο χώρο ενώ ο χρόνος φαίνεται να έχει «παγώσει». Αυτό συμβαίνει ακόμη και στην περίπτωση ενός κινούμενου αντικειμένου, οπότε η περιγραφή απεικονίζει το αντικείμενο που κινείται και όχι την ενέργεια της κίνησης με τα αίτια και τις συνέπειές της. Ανήκει στα στατικά στοιχεία ενός κειμένου, γιατί μας δίνει πληροφορίες για το «είναι» των πραγμάτων.

Αντίθετα στην αφήγηση ένα πρόσωπο / πράγμα / ομάδα / θεσμός / ιδέα παρουσιάζεται δυναμικό, καθώς ενεργεί, κινείται ή μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο. Επομένως η αφήγηση ανήκει στα δυναμικά στοιχεία ενός κειμένου, γιατί σχετίζεται με το «γίνεσθαι», με την εξέλιξη των γεγονότων και αναφέρεται στις αιτίες και τα αποτελέσματά τους.

β) Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση.

Μπορεί η αφήγηση και η περιγραφή να συνυπάρχουν στο ίδιο κείμενο ή ακόμα και στην ίδια περίοδο. Όταν ο συγγραφέας παρεμβάλλει μια περιγραφή σε ένα αφηγηματικό κείμενο επιδιώκει:

- Να σκιαγραφήσει τα πρόσωπα, να στήσει το σκηνικό της δράσης και γενικά να φωτίσει την αφήγηση με επιπλέον πληροφορίες.
- Να πετύχει τη μετάβαση από το ένα αφηγηματικό μέρος στο άλλο.
- Να προκαλέσει αγωνία στον αναγνώστη με την επιβράδυνση της δράσης.
- Να προσφέρει αισθητική απόλαυση στον αναγνώστη.

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ - ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Ειδικά στην Ελλάδα η νεωτερική ποίηση καθιερώθηκε μέσα στη δεκαετία του 1930. Για πολλούς αφετηρία ήταν η πρώτη ποιητική συλλογή του Γ. ΣΕΦΕΡΗ «Στροφή» το 1931. Το πέρασμα από τη μια μορφή ποίησης στην άλλη δεν συντελέστηκε απότομα· είχε προετοιμαστεί σταδιακά με ποιητές που χωρίς να είναι νεωτερικοί υπονόμευσαν όλα σχεδόν τα παραδοσιακά στοιχεία (Καβάφης, Καρυωτάκης).

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ	ΜΟΝΤΕΡΝΑ
▪ Σεβασμός στο μέτρο, την ομοιοκαταληξία, χωρισμός του ποιήματος σε στροφές με ίσο αριθμό στίχων και αριθμό συλλαβών σε κάθε στίχο. ▪ Ποιητικό λεξιλόγιο: προσεκτική επιλογή λέξεων (αποφεύγονται οι καθημερινές, αντιποιητικές λέξεις). Προσπάθεια, ώστε το ποίημα να απέχει πολύ από τον καθημερινό λόγο και φυσικά τον πεζό λόγο. ▪ Κανονική χρήση σημείων στίξης. ▪ Διατήρηση του νοήματος των λέξεων. ▪ Λογική ανάπτυξη και παρουσίαση του θέματος και νοηματική αλληλουχία: τα νοήματα δεν αμφισβητούν τη λογική μας ή τον κόσμο γύρω μας και όσα γνωρίζουμε για αυτόν. ▪ Ο τίτλος του ποιήματος φανερώνει το περιεχόμενο του ποιήματος.	▪ Στίχος ελεύθερος, χωρίς μέτρο και ομοιοκαταληξία. Το ποίημα κατανέμεται σε άνισες στροφές, οι στίχοι δεν έχουν ορισμένο αριθμό συλλαβών. Συχνά θυμίζει πεζό λόγο. ▪ Χρήση καθημερινών λέξεων (ακόμη και κακόηχων). Πρωτότυποι συνδυασμοί λέξεων: λέξεις που φαίνονται αταίριαστες συνδέονται και συσχετίζονται. ▪ Αστιξία ή χαλαρή στίξη. ▪ Σκοτεινότητα και ασάφεια: τα νοήματα δεν είναι ξεκάθαρα, το θέμα δεν είναι αποκαλύπτεται εύκολα, είναι δυσνόητη ποίηση. ▪ Απουσία λογικής και νοηματικής αλληλουχίας: οι στίχοι συχνά δε συνδέονται μεταξύ τους νοηματικά, χρήση άλογου στοιχείου, εικόνων και σχημάτων λόγου που αμφισβητούν την κοινή λογική. ▪ Ο τίτλος συχνά είναι προβληματικός, νοηματικά ανενεργός.

ΕΙΔΗ ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΞΙΑΣ

α) ζευγαρωτή : Ο πρώτος στίχος ομοιοκαταληκτεί με το δεύτερο, ο τρίτος με τον τέταρτο, ο πέμπτος με τον έκτο κτλ.

β) πλεχτή : μέσα σ' ένα τετράστιχο, ο πρώτος με τον τρίτο και ο δεύτερος με τον τέταρτο.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ: ο πρόδρομος του μοντερνισμού

Ο Καβάφης αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση ποιητή. Δεν ακολούθησε πιστά κανένα ρεύμα. Στην αρχή της καλλιτεχνικής του δημιουργίας επηρεάστηκε από το ρομαντισμό, στη συνέχεια υιοθέτησε στοιχεία του παρνασσισμού (θέματα εμπνευσμένα από την αρχαιότητα). Από το 1893 στρέφεται στο συμβολισμό και από το 1911 διαμορφώνει το προσωπικό του ύφος (περίοδος ωριμότητας). Ο ίδιος θεωρούσε ως κύριο σώμα του έργου τα 129 ποιήματα που δημοσίευσε από το 1911 έως το 1933.

Κατηγορίες καβαφικών ποιημάτων

1. Ιστορικά
2. Φιλοσοφικά
3. Αισθησιακά ή ηδονικά

Βασικά χαρακτηριστικά

Θέματα: ο Καβάφης εμπνέεται από την ιστορία (κυρίως η ελληνιστική και η ρωμαϊκή εποχή, αλλά και η βυζαντινή περίοδος) και τη μυθολογία.

Γλώσσα: ιδιότυπη με πολλά στοιχεία καθαρεύουσας αλλά και δημοτικής και με πολλούς ιδιωματισμούς της Κωνσταντινούπολης.

Στίχος: **ελευθερωμένος** (οι στροφές δεν έχουν ίσο αριθμό στίχων, οι στίχοι είναι ανισοσύλλαβοι, το μέτρο είναι iamβικό, απουσιάζει η ομοιοκαταληξία).

Τόνος: διδακτικός (β' πρόσωπο, προτροπές)

Ύφος: λιτό, πυκνό (χωρίς πολλά διακοσμητικά επίθετα και πλούσια εκφραστικά μέσα)

Ειρωνεία: τραγική και λεκτική

Δραματικότητα (θεατρικότητα): στα ποιήματά του υπάρχουν πρόσωπα που δρουν σε συγκεκριμένο χώρο, διάλογος, εικόνες που διαδέχονται η μια την άλλη σαν σκηνές θεατρικού έργου.

Υπαινικτικότητα: χρησιμοποιεί κάποια ιστορικά ή μυθολογικά πρόσωπα ως σύμβολα ή προσωπεία, για να μιλήσει για το παρόν.

Ρεαλισμός (η αφήγηση και οι περιγραφές του είναι ρεαλιστικές)

Η ποίησή του εξαιτίας της γλώσσας, του στίχου και του ύφους της χαρακτηρίζεται ως πεζολογική.

Σχήματα Λόγου και λειτουργία τους

- προσδίδει ζωντάνια, αμεσότητα, παραστατικότητα.

ΘΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΟΥΝ ΜΕ ΣΑΦΗΝΕΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

1. Αντίθεση

- επιτυγχάνεται η αντικειμενική και αμερόληπτη προσέγγιση ενός θέματος
- επιτυγχάνεται ο λυρισμός και η έκφραση συναισθημάτων
- δίνει διαύγεια στα λεγόμενα του συγγραφέα
- εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ώστε να κατανοήσει ορθότερα μια έννοια
- Προσδίδει πειστικότητα, διότι αντιπαραβάλλονται δύο αντίθετες θέσεις και καλύπτεται όλο το φάσμα των ερμηνειών μιας έννοιας

2. Μεταφορά

- προσδίδει ζωντάνια και παραστατικότητα στον λόγο
- επιτυγχάνεται ο λυρισμός και η έκφραση συναισθημάτων
- εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ώστε να κατανοήσει ορθότερα μια έννοια
- Ο λόγος χαρακτηρίζεται από υποκειμενικότητα και ερμηνεύεται ποικιλοτρόπως (πολυσημία)
- εγείρει τη φαντασία του δέκτη
- ο συγγραφέας περνά μηνύματα με συγκεκαλυμένο και ασφαλές τρόπο

3. Άρση και θέση

- Προσδίδει έμφαση
- Προσδίδει πειστικότητα και εγκυρότητα, διότι μέσω της αναίρεσης μιας έννοιας αποκαλύπτεται η ερμηνεία της
- Αποσαφηνίζεται καθαρότερα ένα θέμα
- εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ώστε να κατανοήσει ορθότερα μια έννοια

4. Παρομοίωση

- εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ώστε να κατανοήσει ορθότερα μια έννοια
- καθιστά το νόημα πιο εύληπτο στον αναγνώστη
- προσδίδει λυρισμό

5. Προσωποποίηση

- προσδίδει ζωντάνια και παραστατικότητα στον λόγο
- εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ώστε να κατανοήσει ορθότερα μια έννοια
- προσδίδει λυρισμό και μεταβιβάζει τα συναισθήματα του συγγραφέα στο άψυχο αντικείμενο

6. Επανάληψη

προσδίδει ένταση και έμφαση στην αφήγηση, για να αναδείξει τη σπουδαιότητα ή την αναγκαιότητα μιας θέσης

7. Ασύνδετο σχήμα

- a. αφήγηση αποκτά γρήγορο ρυθμό
- b. προσδίδει ένταση και εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη
- c. προσδίδει ζωντάνια και παραστατικότητα στον λόγο και χρωματίζεται από πάθος και συναίσθημα
- d. προσδίδει λυρισμό και στοιχεία περιγραφής

8. Πολυσύνδετο σχήμα

- Προσδίδει ένταση στον λόγο
- Λεξιλογικός πλούτος
- Κεντρίζει το ενδιαφέρον

9. Σχήμα κύκλου

- Επισημαίνεται η ιδεολογική θέση του συγγραφέα

10. Υπερβολή

- Προσδίδει έμφαση στον λόγο
- Κεντρίζει το ενδιαφέρον
- Εγείρει συναισθήματα
- Προσδίδει ζωντάνια, παραστατικότητα

11. Ειρωνεία

- Κεντρίζει το ενδιαφέρον
- Δημιουργεί συναισθηματική φόρτιση
- Δημιουργεί έντονο προβληματισμό